

PORUCHY ŘEČI U DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM A MLADŠÍM ŠKOLNÍM VĚKU

MGR. EVA KOLESOVÁ

- Klinický logoped s mnohaletou praxí
Zkušenosti s logopedickou diagnostikou a terapií dětí i dospělých
Vede soukromou logopedickou ambulanci Logopedonline (www.logopedonline.cz)
Pracovní zkušenosti – Logopedická ambulance Vyškov, Nemocnice Vyškov (odd.neurologie, LDN), denní stacionář pro mentálně postižené, Logopedická ambulance Praha 8 Bohnice, Praha 5 Smíchov
Vede semináře a přednášky pro pedagogy, rodiče, lékaře, apod.

OBSAH WEBINÁŘE

- Jaké jsou nejčastější poruchy řeči v přeshkolním a školním věku
- Kdy je správný čas začít docházet na logopedii
- Jak v praxi postupovat při doporučení započetí docházky na logopedii
- Jak přistupovat v praxi k logopedii u dětí s dyslálií, OVŘ, vývojovou dysfázií, koktavostí, autismem
- Kdo by měl doporučit docházku na logopedii

NARUŠENÁ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOST (NKS)

- o narušené komunikační schopnosti hovoříme ve chvíli, kdy má dítě narušenu jednu nebo více jazykových rovin:
- **fonetickou** - vadná výslovnost hlásek
- **syntaktickou** - nesprávná gramatická struktura jazyka
- **lexikální** - neodpovídající slovní zásoba, narušené porozumění řeči
- **praktickou** - neschopnost používat řeč v běžném životě

KLASIFIKACE PORUCH ŘEČI

PORUCHY ARTIKULACE - *dyslálie*
- *dysartrie*

PORUCHY VÝVOJE ŘEČI - *opožděný vývoj řeči (OVR)*
- *vývojová dysfázie (VD)*

PORUCHY PLYNULOSTI ŘEČI - *koktavost (balbuties)*
- *breptavost (tumultus sermonis)*

PORUCHY JIŽ ZÍSKANÉ ŘEČI - *afázie*

PORUCHY ZVUKU ŘEČI - *palatolálie, palatofonie (u rozštěpových vad)*
- *huhňavost (rinolálie)*

PERVAZIVNÍ VÝVOJOVÉ PORUCHY - *PAS (poruchy autistického spektra)*

PORUCHY POLYKÁNÍ A PŘÍJMU POTRAVY - *dysfagie*

NEUROTICKÉ VADY ŘEČI - *elektivní mutismus, mutismus*

NEJČASTĚJŠÍ PORUCHY ŘEČI V PŘEŠKOLNÍM A MLADŠÍM ŠKOLNÍM VĚKU

- dyslálie
- opožděný vývoj řeči (OVŘ)
- vývojová dysfázie
- koktavost
- PAS

DYSLÁLIE (PATLAVOST)

Nejrozšířenější porucha řeči u dětí v předškolním věku

Jedná se o vadu výslovnosti různých hlásek

Je možné, že dítě neumí jednu nebo více hlásek

Dítě může mít vadnou výslovnost kterékoliv hlásky (K, G, J, H, samohlásek AEIOU, dvouhlásek AU, OU, sykavek, L, R, Ř, atd.)

Při včasném zachytu a diagnostice dyslálie bereme na zřetel individuální vývoj dítěte a vývoj jednotlivých hlásek

LOGOPEDICKÁ DIAGNOSTIKA A TERAPIE DYSLÁLIE

- probíhá mezi 4. - 5. rokem
- správný čas zahájení diagnostiky a terapie by měl stanovit klinický logoped
- zvolené metody a postupy používané při logopedické terapii volí kl.logoped podle individuálních potřeb dítěte
- logopedická péče trvá řádově několik měsíců, někdy i let
důležitá je přítomnost rodiče - kl.logoped názorně ukáže co a jak je potřeba doma cvičit, při kontrolách posouvá terapii dále podle individuálních potřeb dítěte
- nejčastější příčinou vzniku dyslálie je nevyzrálá motorika mluvidel, špatný řečový vzor (ráčkování v celých generacích rodin), nevyzrálé sluchové vnímání
- správnou a včasnou logopedickou prevencí lze vzniku dyslálie předcházet

VÝVOJ VÝSLOVNOSTI VZHLEDEM K VĚKU DÍTĚTE

do 1,5 – dítě rozumí jednotlivým pokynům a začíná opakovat slova, která slyší (baba, mama, dede, baba, atd.)
používá hlásky **PBM, DTNJ, AEIOU**

do 2,5 – tvoří jednoduché věty, ptá se “**Co to je?, Kdo to je?**”
“Máma pá pá., Táta hají. Babi ham.”
používá hlásky **K G CH H V F OU AU**

do 3,5 – tvoří tří až čtyřslovné věty, začíná si osvojovat gramatickou strukturu vět, rozvíjí se krátkodobá verbální paměť, ptá se “**Proč?**”
používá hlásky výše zmíněné a **TDN L** (l artikulačně)
Bě, Pě, Vě, Mě

do 4,5 – dokončuje se gramatická stavba vět, po čtvrtém roce dítě používá všechny slovní druhy, dítě již chápe děj a umí ho vyprávět
používá hlásky **ŤĎŇ**, vyvíjí se **ČŠŽ**

do 6,5 – dítě chápe složité děje, narůstá slovní zásoba, díky níž umí vyprávět a komunikovat s dětmi i dospělými na různá témata. Používá všechny slovní druhy.
používá hlásky **CSZ R Ř**, kumulaci **CSZ a ČŠŽ**
v jednom slově

VČASNÉ ZAHÁJENÍ LOGOPEDICKÉ TERAPIE U DÍTĚTE S DYSLÁLIÍ

- výslovnost hlásek se v průběhu předškolního věku vyvíjí a mění
- s logopedickou terapií nezačínáme ve chvíli, kdy by dítě mělo hlásku vývojově umět (např. ve třech letech by dítě mělo umět vyslovit hlásku L – to neznamená, že ve třech letech začínáme s logopedickou terapií).....PROČ?.....
- v tomto věku je dítě na nácvik výslovnosti příliš malé
- výslovnost se ještě může změnit
- takto malé děti se ještě dostatečně nesoustředí
- nejsou schopny nápodoby
- kolem čtvrtého roku je možné začít s logopedickou terapií
- u některých dětí postačí, když rodič přijde na konzultaci (logoped dítě vyšetří a řekne rodiči, zda je na zahájení logopedické terapie čas, nebo zda je vhodné začít)
- nejčastěji se s logopedickou terapií začíná v pěti letech (ne u všech dětí je to vhodný věk, často je to POZDĚ!

- Logopedická terapie je většinou dlouhodobá! Může trvat řádově několik měsíců i let. Včasné zahájení logopedické péče je důležité kvůli vstupu do školy.

OPOŽDĚNÝ VÝVOJ ŘEČI (OVŘ)

- diagnostikujeme ve třech letech
- týká se dětí, které po dovršení třetího roku nemluví adekvátně vůči svému věku (po obsahové stránce)
- řada dětí má symptomy OVŘ už před třetím rokem
- malá slovní zásoba (aktivní i pasivní)
- vyjadřovací schopnosti neodpovídají věku – dítě nemluví vůbec, mluví jako mladší dítě (jednoduše, dětsky, obtížně srozumitelně nebo nesrozumitelně)
- dítě rozumí mluvené řeči
- motorika, sluchové a zrakové vnímání je vyzrálé
- je rozvinuta hra

PŘÍČINY VZNIKU OVŘ

- dědičnost
- prenatální a perinatální rizika
- úrazy, závažná onemocnění v raném věku
- OVŘ u sluchových či zrakových vad
- OVŘ u rozštěpových vad
- OVŘ u mentálně a tělesně postižených dětí
- OVŘ u autismu a PAS

LOGOPEDICKÁ DIAGNOSTIKA A TERAPIE OVŘ

- diagnostiku provádí logoped, klinický logoped, foniatr, psycholog, neurolog
- začínáme ve třech letech věku (u těžších, rizikových případů i ve 2 - 2,5 letech)
- na logopedii by měl odesílat pediatr, logopedický preventista, rodič
- při diagnostice je velmi důležitá anamnéza - osobní i rodinná
- terapii provádí logoped, klinický logoped - nejlépe ve spolupráci s rodinou, logopedickým preventistou v MŠ

CÍLEM DIAGNOSTIKY JE ZJIŠTĚNÍ PŘÍČINY VZNIKU OVŘ A NÁSLEDNĚ VYLOUČENÍ ZÁVAŽNĚJŠÍCH NEBO JINÝCH PORUCH (např.):

- OVŘ x Dyslálie
- OVŘ x Vývojová dysfázie
- OVŘ x autismus, PAS
- OVŘ x sluchová porucha
- OVŘ x zraková porucha
- OVŘ x mentální retardace, apod.

VÝVOJOVÁ DYSFÁZIE

VD je tzv. specificky narušený vývoj řeči, projevuje se narušenou expresí a percepcí řeči. Dále je narušena schopnost sluchového rozlišování, a vnímání, je narušeno zrakové vnímání, gramatická struktura jazyka a stavby vět. Typické jsou výrazné agramatismy.

Děti mají nápadnou poruchu krátkodobé paměti a narušenou motoriku mluvidel při tvorbě hlásek.

Slova, věty a jednoduché říkanky komolí. Řeč je často zcela nesrozumitelná. Chybné zrakové vnímání je patrné při kresbě, která bývá zpravidla deformována a výrazně opožděná.

Bez správné a včasné logopedické terapie může tato vývojová porucha negativně ovlivnit celkový rozvoj dítěte. U těžkých typů VD výrazně snižuje možnost školního zařazení a dalšího uplatnění.

PŘÍČINY VZNIKU VÝVOJOVÉ DYSFÁZIE

- **PRENATÁLNÍ RIZIKA** - riziková těhotenství, krvácení, hypertonie matky, vícečetné těhotenství, apod.
- **PERINATÁLNÍ RIZIKA** - rizikové porody, nedonošené děti (předčasně narozené děti s nízkou porodní hmotností), protrahovaný porod (trvajícím déle než 24 hodin), překotný porod, porod císařským řezem, krvácení při porodu, asfyxie (přidušení dítěte), atd.
- **POSTNATÁLNÍ RIZIKA** - poškození mozku a CNS od narození dítěte do jednoho roku věku, úrazy hlavy, mozku, nádorová a zánětlivá onemocnění mozku, intoxikace léky, očkování, anestezie, toxické prostředí, apod.

PROJEVY VÝVOJOVÉ DYSFÁZIE

- porucha percepce (porozumění)
- porucha exprese (tvorby řeči)
- nevyzrálá hrubá motorika (často nevyhraněná lateralita)
- nevyzrálá jemná motorika
- nevyzrálá grafomotorika
- nevyzrálá sluchová percepce
- nevyzrálá zraková percepce
- nevyzrálá časoprostorová orientace
- opožděný vývoj řeči vždy!!! - dítě vůbec nemluví nebo mluví jako mladší dítě, řeč je nesrozumitelná nebo obtížně srozumitelná
- vadná výslovnost hlásek
- nevyzrálá krátkodobá verbální paměť - v řeči jsou patrné agramatismy, zkomoleniny slov, dítě má vlastní žargon
- hypersenzitivita - na doteky, hluk, zvuky, obtíže s jídlem, kousáním
- narušená schopnost chápání sociálních situací - souvisí s poruchou percepce řeči!

VD se u každého dítěte projevuje různě. Symptomy se mohou projevovat v různé intenzitě a v různé míře. Každé dítě může mít souhrn symptomů VD jiný.

LOGOPEDICKÁ DIAGNOSTIKA A TERAPIE VD

- diagnostiku provádí logoped, klinický logoped, foniatr, psycholog, neurolog
- začínáme ve třech letech věku či dříve (např. když je patrné narušení porozumění řeči, zvláštnosti v chování dítěte)
- na logopedii by měl odesílat dítě pediatr (logopedický preventista, pedagogové v MŠ, rodič)
- při diagnostice je velmi důležitá anamnéza - osobní i rodinná
- terapii provádí logoped, klinický logoped - nejlépe ve spolupráci s rodinou, logopedickým preventistou v MŠ

V rámci logopedické diagnostiky je třeba vyloučit jiné vývojové poruchy, např.:

- OVŘ x Vývojová dysfázie
- Vývojová dysfázie x autismus, PAS
- Vývojová dysfázie x mentální retardace

PAS (poruchy autistického spektra)

PORUCHA AUTISTICKÉHO SPEKTRA - je souhrnný název pro lidi s Aspergerovým syndromem, jinou pervazivní vývojovou poruchou, Rettovým syndromem, Atypickým autismem, Dětským (infantilním) autismem

AUTISMUS - je poruchou vývoje sociální interakce a komunikace. Jde o vrozenou odlišnost ve vývoji a fungování mozku, která způsobuje, že dítě se chová a myslí jinak než jeho vrstevníci. Má potíže v komunikaci, nedokáže adekvátně reagovat na běžné situace. Na druhou stranu v některých oblastech mohou lidé s autismem výrazně převyšovat ostatní, třeba v matematice, jazycích nebo umění.

Modelový příklad člověka s diagnózou autismu neexistuje. Stejnou diagnózu sdílí lidé nadprůměrně inteligentní i s mentální retardací, spontánně navazující kontakt i uzavření, klidní i aktivní s poruchami chování. Někteří lidé s touto diagnózou vyžadují speciální vzdělávání a neustálý dohled, jiní žijí samostatně, jsou úspěšní v zaměstnání a vedou spokojený rodinný život. Nicméně u všech lidí s touto diagnózou je vývoj v konkrétních oblastech narušen do té míry, že lze dopad poruchy na člověka a na jeho rodinu považovat za závažný a handicapující.

PŘÍČINY VZNIKU PAS

- **DĚDIČNOST, GENETICKÉ PŘEDPOKLADY**
- **PRENATÁLNÍ A PERINATÁLNÍ RIZIKA** - poškození mozku v těhotenství či při porodu
- **POSTNATÁLNÍ RIZIKA** - autismus jako získaná porucha na základě poškození mozku v průběhu prvního roku věku, zánětlivá onemocnění mozku, nežádoucí účinky očkování (odborná veřejnost spojistost mezi očkováním a příčinou vzniku /PAS byla vyvrácena), všechna tato postnatální rizika jsou považována za spouštěče již vrozené PAS
- PAS vzniká na genetickém podkladě a na podkladě dalších vnitřních a vnějších vlivů - autismus nelze vyléčit
- PAS se projevuje u dětí nejpozději ve třech letech, nejčastěji dochází k regresu ve vývoji v 18.m

PROJEVY PAS

- málo komunikuje s ostatními
- málo reaguje na pokyny
- méně frekventovaný oční kontakt
- je obtížné získat a/či udržet jeho pozornost
- málo spolupracuje
- je tvrdohlavé
- je pohlcené svými zájmy
- s hračkami si hraje odlišným způsobem
- zabývá se určitými věcmi dokola
- zvláštní pohyby (třepe rukama, poskakuje, chodí po špičkách)
- často lidi ignoruje
- nedokáže se zařadit mezi ostatní děti
- fixuje se na určité hračky nebo předměty
- působí dojmem jako by žilo ve vlastním světě
- přehnaně reaguje na některé zvuky
- vyvíjí se velmi nerovnoměrně
- často si hraje o samotě
- málo si hraje
- chybí živá mimika a gestika
- obtížně se přizpůsobuje změnám
- omezená vzájemná hra (posílání autíčka, házení s míčem)

PROJEVY PAS VZHLEDEM K VĚKU

8 - 12 měsíců

- projevuje malý zájem o sociální kontakt
- nežvatlá
- málo reaguje na snahu získat jeho pozornost

12 -18 měsíců

- neukazuje
- málo reaguje na řeč
- málo akceptuje společné aktivity
- málo napodobuje
- málo vybízí ke sdílení pozornosti (nenosí předměty na ukázkou, neukazuje na zajímavé objekty)

18 - 24 měsíců

málo reaguje na pokyny a otázky

- neříká slova
- věnuje se intenzivně vlastním aktivitám
- málo vnímavý k okolí
- nedokáže si hrát společně

DIAGNOSTIKA

- diagnostiku PAS provádí vždy psycholog
- na celém světě se používá jedna stejná testová metoda ADOS
- nejnovější přístupy ukazují, že lze testovat děti již v 6 měsících - jedná se o screening, který pomáhá odhalit PAS v průběhu prvního roku věku (sledujeme oční kontakt dítěte - správně by mělo dítě sledovat naše oči, dítě s PAS se dívá na ústa nebo na bradu)
- M-CHAT - modifikovaný screeningový dotazník, který se provádí u batolat (ideálně v 18.měsících, následně kontrolně ve 24měsících)

LOGOPEDICKÁ TERAPIE PAS

prioritou logopedické péče není “naučit dítě mluvit”, “naučit dítě vyslovovat hlásky”, ale naučit dítě správnému chování, spolupráci, komunikaci verbální i neverbální a především porozumění

součástí logopedické terapie je:

- rozvoj vztahu k lidem - rodiče, sourozenci, vrstevníci, cizí lidé (rozvoj sociálních vztahů)
- imitace - motorická imitace (činnosti, hra), vokální imitace (napodobování zvuků), verbální imitace (rozvoj řeči)
- rozvoj motoriky (hrubá a jemná motorika) - vnímání sebe sama (částí těla), uvědomování si libých a nelibých pocitů, bolesti na svém těle, apod., odstraňování pohybů jako je kolébání, pohupování, klepání, třepot rukama (stimming), atd.
- rozvoj emocionálních reakcí - dítě neví co samo prožívá, proto není empatické - to je příčinou neorientace v čase i prostoru, nepřítomnost funkční komunikace, neschopnost orientace v sociálních situacích, chybějící emoce - radost, smutek, hněv, překvapení, nelibost, apod.
- nácvik správného používání předmětů, rozvoj hry - děti s PAS používají hračky jinak než zdravé děti, v této oblasti terapie využíváme především vizualizace pomocí karet (strukturované učení)
- zraková reakce - rozvíjíme navazování očního kontaktu, schopnost sledovat zadaný úkol zrakem, atd.

logopedickou terapii u dítěte s PAS by měl provádět zkušený klinický logoped

POMŮCKY, ODKAZY

www.logopedie-aplikace.cz - logopedická aplikace pro fixaci správné výslovnosti hlásek
aplikace pro mobily, tablety - výukové kartičky (PMQ Software)

www.oskola.cz

www.logopediesumevem.cz

www.logosik.cz

www.amosek.cz

www.logopedie-vendy.cz

Logopedické hádanky, Logopedické písničky, Kouká Mína do komína, Já mám v krabici cukr a krupici
(*Ilona Eichlerová*)

Rozvoj zrakového vnímání, Mezi námi předškoláky, Mezi námi pastelkami, Co si tužky povídaly (*Jiřina Bednářová*)

<http://www.pasparta.cz/e-shop> (publikace a pomůcky pro děti s PAS)

<https://www.hrackyvzdelavacky.cz/granna/> (vzdělávací hračky vhodné pro děti s OVŘ a VD)